

УДК 1161.201.5:378«1950/2020»

DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2023-16-93-14>

ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ДОЛЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ (1950 РР. XX СТОЛІТТЯ – 2020 РР. XXI СТОЛІТТЯ)

ОЛЕГ, ПУНЧЕНКО¹
НАТАЛЯ, ПУНЧЕНКО²

Анотація

Сучасна вища освіта України знаходиться, як зазначають багато дослідників цього соціального феномену, у критичному стані, до якого призвели не лише об'єктивні умови (Covid-19, військова агресія Росії), а й негативна діяльність суб'єктивного чинника. Позитивних теоретичних напрацювань щодо виходу із кризи багато, але вони практично не враховуються. **Мета статті:** розкрити роль об'єктивних умов та суб'єктивного фактора в освіті, що спирається на метод проб та помилок, що призводило цю реальність до негативних наслідків – спаду, застою, криз та інших негативних форм та відзначено можливості подолання цих негативів. **Методологічні дослідження** базуються на методах історичного та логічного; порівняльного аналізу; синтезу; вимірювання; абдукції як висновок, що веде від емпіричних фактів до гіпотези, що їх об'єднує; рефлексивним осмисленням «цілісної людини, що пізнає», яка формується освітою. Для того, щоб дати об'єктивну оцінку сучасного стану освіти недостатньо оцінювати його миттєво та будувати позитивну картину його майбутнього, а необхідно йти вперед, постійно озирюючись назад. З цієї точки зору для порівняльного аналізу, запропонованого Е. Тоффлер, необхідно вимірювати соціальні явища в відносно тривалому проміжку часу. Ми застосували до утворення проміжок його розвитку у 70 років та виявили нелінійний, навіть стрибкоподібний характер його розвитку. Спади, застої, кризи, а сьогодні і рецесія, і стагфляція (це економічні категорії) знаходять своє пояснення у характеристиці сучасного етапу освіти. Їхній історичний аналіз показує, що в діалектиці об'єктивних умов та суб'єктивного фактора у структурі освіти домінуючим виявився суб'єктивний фактор. Це виявилось ідеї різко підвищити кількості інженерів з виробництва в 1956–1958 р., коли виші наповнили студенти, які відслужили в армії, але не мають гарної освіти за шкільними програмами; що призвело до спаду матеріального та духовного виробництва; далі рейтингова система призвела до застою у масовому оволодінні знаннями; занепаду творчої сили суспільних знань сприяла тривала суперечка МОНУ з вузами, але перемогли вузи і різко скоротилися години на суспільні науки, які формували в людині її складові її людяності, негатив цього позначився в російсько-українській війні, у відмові захищати Вітчизну, масовому від'їзді за кордон. До об'єктивних умов, що різко знизили якість освіти необхідно віднести, як природні катаклізми та Covid-19, так і діяльність суб'єктивного фактору, які змінили систему підготовки кадрів через зміст освіти.

Ключові слова: освіта, об'єктивні умови, суб'єктивний фактор, спад, застій, криза, рецесія, стагфляція.

Постановка проблеми у загальному вигляді пов'язана з аналізом та обґрунтуванням ролі суб'єктивного фактора у розвитку освіти, що призводило і сьогодні призвело до різних форм прояву негативізму у його русі шляхом прогресу. Спади, застої, кризи та специфічна рецесія і стагфляція в освіті, що йдуть до них на зміну, а також занепад у формуванні у студентів суспільними науками людяності – їх світогляду, національної самогідності, толерантності та інше – все було обумовлено діями суб'єктивного чинника. І сьогодні освіта перебуває у пошуку шляхів подолання цього «букету» негативізму.

Етапи дослідження. Завдання дослідження вимагали здійснити аналіз розвитку за останні роки. Це здійснювалося через аналіз робіт Р. Андрюкайтене, В. Г. Воронкової, І. А. Донникової, Кивлюк О. П., Нікітенко В. О., Олексієнка В. І., Ханжі В. Б. та багато інших. У їхніх роботах окреслилися ті зрушення змін та пропонуються нові рекомбінації щодо усунення недоробок, що склалися в освітньому просторі України. До них можна віднести вимоги щодо переходу до цифрової освіти, розширення форм освітньої мобільності, розвиток парадигми самоактуалізації особистості за допомогою навчально-виховного процесу та інформаційно-комунікаційних технологій (Олексенко, 2018).

Виклад основного матеріалу дослідження. При обговоренні соціальної проблеми, де стискаються у великій кількості інтереси, погляди, точки зору та позиції, необхідно пам'ятати два непорушні правила, дві одвічні закономірності,

Corresponding author:

¹ Одеська державна академія технічного регулювання та якості (Одеса, Україна)

E-mail: olegpetr02.09@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2694-6841>

² Одеський державний аграрний університет (Одеса, Україна)

E-mail: iioonn24.01@gmail.com

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-1382-4490>

які, таки чи інакше, мають місце в будь-якому суспільстві: 1. В історії людства ще не було створено чи придумано такої ахінеї, чи безпросвітної дурості, яка не знайшла б хоча б одного послідовника. 2. В історії людства ще не було відкрито чи сказано таких абсолютно очевидної істини, яка б не знайшла хоча б одного опонента. Таким чином, наукова думка, яка дає оцінку минулому, сучасному та майбутньому, завжди знайде або послідовника, або опонента. З цих позицій автори розмірковують за минулий та сучасний стан освіти за минулі 70 років.

Звернення до освіти, як до визначальної реальності духовного виробництва, як до дзеркала, що відображає процес соціалізації особистості, індикатора її духовного світу, не є новим. Освіта на кожному етапі свого розвитку соціально детермінована, його форма та зміст залежать від соціокультурних детермінантів, які представляють, як політичні, економічні, ідеологічні, релігійні та фактори, властиві соціуму на певному етапі історичного розвитку, що визначають його світоглядні та ціннісні орієнтири. Соціалізація – це вісь, яка утримує соціум у цілому. З цього погляду український термін «освіта» на сьогоднішній день дуже точний за змістом – ось + vita, що означає – вісь життя. Сьогодні освіта виступає віссю життя всієї світової спільноти. Не дарма, відомий полярний дослідник Ф. Нансен, зазначав, що «як у нас згасне жага знань, ми перестасмо бути людьми». Цим він наголошував, що цілеспрямований процес пізнання є атрибутивною властивістю Homo Sapiensa.

Проблеми освіти під різним кутом зору торкаються як у зарубіжній науковій літературі, так і у вітчизняній. Тут можна відзначити Р. Андрюкайтене, Д. Гелбрейта, Д. Девіса, Д. Нейсбіта, Р. Осборна, Е. Тоффлера, П. Фейсрабенда, Ф. Фернандеса-Арместро, а також В. Білогур, В. Воронкову, О. Кивлюк, М. Козловця, В. Кудіна, В. Нікітенко, Р. Олексієнка, О. Пунченка та багатьох інших.

Виходячи з різних підходів та дефініцій освіти, його можна експлікувати наступним чином. «Освіта – це своєрідна «Аріаднина нитка», яка в переломні епохи, подібно до сучасної, коли руйнуються багато колишніх ідеалів, коли людство виразно відчуває свою фізичну і духовну незахищеність, переживаючи глибоку культурно-інтелектуальну кризу, допомагає не тільки зрозуміти в якому напрямі. розвиток соціуму, а й обґрунтувати архітекτονіку сучасної цивілізаційної

динаміки (Пунченко О., Пунченко Н., 2017). Ставлення до освіти, як основи цивілізаційного розвитку суспільства, вимагає критичного осмислення його сутності, смислового навантаження, ціннісно-цільових відносин, інноваційних процесів у його змісті, а також його методологічного інструментарію та духовно-моральних цінностей соціуму. Критика тут виступає не у формі критиканства, а як форма руху думки суб'єкта про вищезазначених складових освіти, як момент розвитку пізнання, як елемент і доданок пізнання. Вона може виступати у формі перевірки знання освітою на науковість; формою уточнення знань, їхньою кореляцією, фактором розвитку відносної істини знання.

Проте сьогодні ще можна виявити в науковій літературі звеличення на адресу освіти, в яких освіта не піддається критичному аналізу, не розкриваються причини його застою, криз. Для розкриття причин прогресу чи регресу у розвитку освіти недостатньо вказувати на конкретне негативне соціальне явище, а необхідно, як зазначав Е. Тоффлер, виміряти його миттєво, у певному відрізьку часу. Узагальнюючи отриману інформацію, можна конкретизувати відрізьки спаду, застою та прогресу досліджуваного соціального феномену, в даному випадку, вищої освіти. Аналізуючи розвиток вищої освіти за останні 70 років, доводиться констатувати той факт, що у розвитку цієї сфери духовного виробництва мали місце не тільки прорахунки, спади та застої, пов'язані з дією суб'єктивного фактора, а й кризові аномалії, що відображають періодично складові об'єктивні умови. Здається, що наслідки впливають на сферу матеріального виробництва, знижують економічні показники розвитку суспільства. Але це помилка, ці умови впливають на всю сферу і духовне виробництво, основу якого становить освіта (Kryvylova, O., Oleksenko, K., 2022).

До об'єктивних умов можна віднести такі.

По-перше, економічні кризи, передбачаючи негативні наслідки використання людиною природи, освіта звернула увагу людства в 1992 р. на цей факт, розробила і зажадала впровадження в життя екологічного імперативу, але й досі вимоги цього імперативу ігнорують людство.

По-друге, брутално порушується сьогодні біологічна детермінація буття людини. Ще Е. Вілсон зазначав, що «завдання науки – визначити напругу обмежень, які є в програмі, знайти їхні джерела в мозку та розшифрувати їхнє значення

за допомогою реконструкції еволюційної історії розуму... Гени тримають культуру на прив'язі» (Wilson, E., 1978). Вілсон постійно підкреслював думку, що людина є звичайним видом, якщо оцінювати якісні та кількісні виміри генетичного різноманіття, що впливає на її поведінку. Тому має сенс, використовуючи власну перевагу – здатність до самопізнання, вирватися з біологічної необхідності та перейти в царство свободи, до управління цією необхідністю. Пам'ятаючи твердження Е. Вілсона, що «гени тримають культуру на прив'язі», наука сьогодні у ряді випадків, з позиції методу спроб і помилок, грубо втручається в генетичний код людини, порушуючи її природну біологічну детермінацію.

По-третє, хвороби та епідемії, що відображають випробування адаптивних можливостей людини. До них можна віднести чуму, віспу, тиф, грип, СНІД, жовту лихоманку, а у 2019 р. до них приєднався Covid-19. А крім них до хвороб менш масштабного характеру можна віднести туберкульоз, скарлатину, дизентерію, кір, кашлюк тощо, що вражають багато мільйонів людей.

По-четверте, сюди необхідно віднести негативне використання потенційних та реальних факторів природи, таких як нафта, газ, вугілля, деревина, рідкісноземельні елементи та інші.

По-п'яте, до об'єктивних умов необхідно, що впливає на суспільний прогрес, віднести і природні катаклізми, що приголомшують буття людини, що існує, такі як землетруси (тільки в 2023 р. вони зафіксовані в Туреччині та Лівії, які забрали тисячі людських життів, не кажучи вже про дрібно масштабні); виверження вулканів (Ісландія, Індонезія та інші регіони); смерчі (США), тайфуни, потопаи та ін.

По-шосте, продовольча безпека. Голод постійно переслідував людське буття, цьому сприяють такі чинники, як бурхливе зростання чисельності населення проти зростання продовольства; скорочення орних земель за допомогою відведення їх під будівництво міст, доріг, агропромислових об'єктів тощо. Крім того, виснаження запасів прісної води та нестачі енергії, необхідної для сільськогосподарського виробництва (яскравим прикладом служить сучасний Казахстан, якому в їхніх вимогах відмовляють Киргизія, Китай).

Негативним фактором у використанні орних земель є забруднення орних земель радіонуклідами, отрутохімікатами, пестицидами, нафтопродуктами, важкими металами, солями, що при-

зводить до їх непридатності для сільського господарства. Сьогодні для виживання людства продовольча програма – це, перш за все, боротьба за розумний та справедливий устрій буття всього людства. Але ряд об'єктивних умов людство, за розумного підходу до них може долати їх. А ось дії суб'єктивного чинника не завжди істини, в них часто переважає особистий інтерес, зумовлений внутрішніми або зовнішніми причинами і можуть не тільки гальмувати розвиток окремих структур духовного виробництва, а й спричинити їх до застою, спаду, кризи і навіть до рецесії та стагфляції. Але якщо ми звикли відзначати застої, спади та кризи в освіті, то в рецесивності та стагфляції не йдеться в наукових дослідженнях, оскільки цими поняттями оперує економіка, а до освіти, як у сфері духовного виробництва, вони не застосовні. Але це помилка, чому?

У рецесивності освіти найяскравіше проявляється взаємозв'язок об'єктивних умов та суб'єктивного чинника, це форма їх нерівних взаємовідносин. Рецесивність – це форма взаємовідносин двох процесів, один з них рецесивний (визначальний) надає менш сильний вплив на зміст і форми розвитку системи освіти, другий же – домінуючий, сильніше впливає на розвиток усіх сторін освітньої реальності, виражає волю установи суб'єктивного фактора, спираючись при цьому на метод спроб і помилок, що і призводить освіту до різних форм застою та спаду його творчої сили. Наступним етапом рідкісного зниження якості та ролі освіти у житті суспільства виступає стагфляція. У економіці вона постає як характеристика різкого спаду економічного розвитку, вона відбиває єдність негативних процесів – інфляції та рецесії. На сфері освіти відображається стагфляція – це характеристика різкого спаду рівня освіти внаслідок його тривалого застою, обумовленого діями суб'єктивного чинника; це неможливість держави задовольняти потреби країни всіх життєво важливих сфер діяльності суспільства в якісних фахівцях. Але сьогодні призупинити цей рух практично неможливо, тим більше він посилюється низкою нездійснених вимог та постанов Міністерства освіти і науки України. І звальовати всі негативні процеси на Covid-19 та російську агресію в Україні не можна. Рух до стагфляції розпочався не у 2014 чи 2019 рр., а ще в середині 50-х років ХХ століття і продовжується донині. Проаналізуємо цей відрізок часу у розвитку освіти.

По-перше, у повоєнні роки країна пишалася здобутками військово-промислового комплексу – було створено ядерну зброю, розвивалася космонавтика. Але країні не вистачало кадрів найвищої кваліфікації для прориву у сфері матеріального виробництва. І тоді було прийнято постанову (1955–1956 рр.) про зарахування до вузів усіх бажаючих, які відслужили у лавах СА та ВМФ. І хлопці пішли у виші, вони набирали по 15 балів з п'яти предметів та їх зараховували, до школи ж вони пішли після війни, знань у них хороших не було, от і готували кадри для прориву країни у світле майбутнє, а випускники шкіл залишились за бортом освіти. І країна через 7–10 років відчула цю помилку, але її не усунула. Це був перший спад у підготовці висококваліфікованих кадрів.

По-друге, у середині 1960-х стався спад у матеріальній зацікавленості вищої освіти. Заробіток фахівця з вищою освітою був нижчим за заробіток середньої зарплати по країні, який становив 120 рублів. Після закінчення Ленінградського Держуніверситету я, працюючи у виші викладачем, отримував 105 рублів. І таких було у країні тисячі. Викладачі прагнули захистити першу дисертацію, оскільки відкривалася дорога у виші підвищити зарплату до 280–320 руб. Однак, у ці роки якість наукових досліджень знизилася, а також знизилася якість підготовки інженерних кадрів, що надходять після вишу у виробничий процес. До того ж, відчуваючи прогалини в освіті, Міністерство відкриває нові вищі навчальні заклади на пострадянському просторі, розширюючи кількість нових низькокваліфікованих кадрів. Це була нова хвиля занепаду творчої сили знання.

По-третє, наприкінці 1970-х і 1980-х років розгорнулася в країні хвиля за якість освіти, але вона виявилася провальною. В освіті було запроваджено рейтингову систему визначення знань студента, проте вона виявилася необ'єктивною. Ректорати та деканати вимагали високих рейтингів, Міністерство освіти не розробило універсальну рейтингову систему, а дало на відкуп вишам. Склалася плутанина, особливо з суспільними науками, на паперових звітах рейтинги зростали, але якість підготовки фахівців різко знизилася. За президента П. Ющенка 19 травня 2011 р. Україна офіційно підписала Болонську конвенцію, згідно з якою ми вступали до європейського суспільства культури. Знову почалася перебудова рейтингової системи, різко знизилася

години на гуманітарні науки. Найбільше постраждала філософія. Як зав. кафедрою філософії та українознавства, я побачив, що якщо у 1980-х роках ХХ століття на кафедрі було 20 викладачів (20 ставок), то наприкінці 2010-х років ХХІ століття було 7 викладачів, а ставок – 5, а до кінця 2020-х років нового століття, ректорат виділив менше 4 ставок, причому кількість годин у викладача – 600, тобто знизилася.

Гуманітарна підготовка студентів різко впала. Ще лихом для вузів виступала спілка Міністерства освіти та Міністерства оборони, згідно з якою у вузах були закриті військові кафедри. Чи виграла держава матеріально від цього союзу та його цієї акції, ми не можемо стверджувати, спираючись на дані цих Міністерств, але те, що ми програли, показала військова операція Росії проти України. Військові кафедри готували офіцерів, а в низці гуманітарних вишів медсестр, сьогодні у нас велика нестача на полі бою і тих, і інших. А водночас Ж. Боррель, перший, хто закликав до необхідності вирішити конфлікт України з Росією на полі бою, борючись до останнього українця. Навіть Й. Столтенберг, пізніше повторюючи цю фразу, зазначав, що з позицій кількісного аналізу чисельності російських військ і використовуваного ними нового озброєння, це важко. Але Боррель завзято закликав до поля бою, не беручи до уваги це зауваження глави НАТО. Боррелю байдужа доля українського народу, хай воюють до останнього українця. Але це позиція супергіпер неомальтузіанця, на карту ставиться життя нації, українського народу. Певне, він начитався Й. Сталіна, який вважав, що «немає людини немає проблем». Знищити українську націю дозволить йому викреслити її зі списку понад 2000 народів світу. І ніхто його не зупиняє, а піти на поле бою за Україну йому не дозволяє двоособлива іспанська гордість. Однак до екзистенційного буття освіти в період воєнних дій в Україні ми ще повернемося.

По-четверте, вище відзначалося зниження кількості навчальних годин на гуманітарні дисципліни. Філософи не раз наголошували, що це може обернутися для країни негативом. Ще у 2020 р. я опублікував статтю про втрату країною низки факторів, здатних завдати шкоди країні у зв'язку зі скороченням годин на філософію, цю ідею я пропагував і наприкінці 2020 року на Всеукраїнській конференції «Знання. Освіта. Освіченість» у Вінницькому національному технічному університеті. Всі були згодні з моїми

ідеями, але все залишилося на папері, а що могли зробити організатори конференції, тільки прийняти ідеї мого виступу до відома, за це їм дякую, адже конференція проходила в умовах впровадження в навчання системи «онлайн».

Ця система різко знижує рівень особистісного знання учня, вона не дозволяє об'єктивно визначити їх рівень. Підсумком такого навчання буде зниження порога кваліфікації випускника. Це, з одного боку, з іншого, ми втрачаємо кермо формування духовного світу навчального. Освітня система України виявилася не готовою до дистанційної форми навчання, тоді як зазначає Д. Нейобіт, вона широко розвивалася в США, Китаї та низці західноєвропейських країн, що зазначено у роботах «Мегатренди» та «Китайські мегатренди». Раніше ні МОН України, ні ректори вишів не готували серйозно педсклад до такої форми навчання. До того ж, у низці вишів виявилася слабке технічне та програмне забезпечення такої форми навчання. Виходом виявилася покладання основи педагогічного процесу на домашній комп'ютер викладача. У підготовці фахівців стався не лише черговий спад, а й освіта як творча сила духовного виробництва впала в кризу.

По-п'яте, відомо, що всі перетворення в системі суспільних відносин поєднуються з серйозними змінами у світогляді людей, що постає не лише духовною орієнтацією людини в її дійсності. Воно постає як формується погляд на світ, на себе, на своє місце у цьому світі. Формування світогляду передбачає роботу з живою людиною. Ця робота дозволяє нам бачити форму руху його думки, уточнювати її, корелювати, виявляти виклики позитивних сумнівів у правді. Ми знали методи та тонкощі формування світогляду, у нас було багато наукових розробок. «Зараз, зазначає Пунченко О. П., – через систему дистанційного навчання у нас зникає впевненість у об'єктивній оцінці світогляду учня, комп'ютер розірвав живий зв'язок із учням. І висновок досить неприємний: ми втрачаємо реальний процес формування світогляду людини та якість її як фахівця» (Воронкова, Соснін, 2020).

По-шосте, на філософії лежало завдання формування національної самосвідомості. Скоротивши години на філософію Міністерство освіти та загалом держава, втратили кермо влади цим процесом. ЗМІ цього процесу практично пішли, це видно з аналізу змісту телепрограм. Телебачення уникло проблеми патріотичного виховання у його різних формах – любові

до Батьківщини, військового, трудового, спортивного тощо. І які ж основи соціальних засад національної самосвідомості цей вид ЗМІ може сформувати, коли у його програмах перше місце посідають вестерни, насильство, секс, пропаганда культу сили тощо. Цей вид ЗМІ єдино, що ще робить – це висвітлює державні постанови, але робота з формування національної, у тому числі і патріотичної самосвідомості – це не одноразовий процес, а тривала та кропітка робота освіти, яку очолює філософія, у союзі з різними ЗМІ.

Сьогодні можна стверджувати, що в освіті 20-х років ХХІ століття яскраво склалися в єдності об'єктивні умови (Covid-19) та негативізм суб'єктивного чинника (різке зниження годин на гуманітарні науки). І видно, що в освіті склався не просто черговий спад його творчої сили, а воно впало в тривалий, жорсткий кризовий стан. У його змісті створилися умови для переходу його до рецесії та стагнації, зазначені вище, посилені ще військовим конфліктом між Росією та Україною.

По-сьоме, сьогодні можна констатувати факт, що в одній із складових світогляду, криза склалася і у прояві менталітету в індивідуальній свідомості. «Менталітет, вважає Пунченко О. П., – це складна характерна сукупність уявлень, ціннісних орієнтацій, життєвих установок певної групи людей, у разі – нації. Українському менталітету властива толерантність, гуманність, душевність, відкритість, працьовитість, витривалість, життєстійкість» (Пунченко О. П., 2020).

Але це теоретичний конструкт сучасного українського менталітету. Практика військового конфлікту з Росією різко внесла розлом у цей теоретичний конструкт. Все чоловіче населення з початком військових дій різко рушило за кордон до країн ЄС, а не стало на захист країни. Ще з доби козацтва, яке ставало на захист Батьківщини, різко каралося за таку поведінку, а у ХХІ столітті виїзд за кордон під час воєнної дії став нормою. Жодні укази про невиїзд чоловічого населення за кордон не діють. Сьогодні всі знають, що за 10 тисяч доларів прикордонники відкривають закордонні пости для виїзду до країн ЄС. І вже сьогодні в ЄС відбувся перебір українців, і їх стали і з Польщі, і з Німеччини відправляти на батьківщину для її захисту, а не відправляти своє корінне населення. І хіба ми сьогодні не відчуваємо різкого спаду у формуванні світогляду, соціальних установок національної самосвідомості,

вищезазначених складових менталітету української нації. Безперечно, так. І всі ці спади впливають через недооцінену роль суспільних наук у формуванні, необхідної країні особистості.

По-восьме, велика вина тут лежить на Міністерстві освіти і науки України, яке слабко реагує на спади та кризи в освіті. І якщо у XX столітті всі недоліки можна було звалити на союзне міністерство освіти, то у XXI столітті це зробити вже зовсім не можна, ми самостійні. За 30 років можна було подумати про долю та роль суспільних наук у житті країни. Але практика стосовно цих наук показує, що у звітах і папері все дуже добре, а реальному житті все просто ігнорується.

По-дев'яте, МОНУ не регулює кількість вишів та коледжів у країні. Є приклади об'єднання ВНЗ, але треба бачити і спад вступників до ВНЗ; та від'їзд на навчання за кордон; і наявність в тому самому регіоні вузів, що дублюють підготовку фахівців зі схожих спеціальностей. Так можна стверджувати, що фахівців із захисту інформації в Одеському регіоні готують багато вишів. Але чи вони готують їх якісно? Ні. Так, у розмові з одним із авторів статті професором Пунченко О. П., випускник Одеського державного університету інтелектуальних технологій та зв'язку (2019 р.) сказав, що у школі у Білгород-Дністровську він отримав знань із програмування більше, ніж у названому університеті інтелектуальних технологій за спеціальністю «програмування» і пішов після закінчення вишу на курси з обраної спеціальності та отримує конкретних знань більше. А в Одесі кілька вишів готували спеціалістів з такої спеціальності. Так чи потрібен такий ВНЗ, до речі за період з 1990 року ВНЗ помітив 4 назви. У 2021 р. на посаду ректора обрали Назаренка О. О., який жодного дня не працював зав. кафедрою, деканом, проректором, а заробляв гроші на ринку. За період затвердження його на цій посаді, він встиг прибрати залякуванням та підкупом конкурентів, а з одного навіть встиг поміркувати.

Прийшовши до посади після його затвердження «слугою народу» Вірою Роговою та рейдерським захопленням ним ВНЗ, він вимагав від відомих вчених ВНЗ забезпечити йому написання протягом двох років докторської дисертації, у цьому зізнався відомий вчений в галузі зв'язку М. В. Захарченко. До того ж усім відомо, що голова вишу ректор, він менеджер, координує роботу основних своїх заступників – з навчального та наукового процесу, а також з господар-

ської діяльності та бухгалтерії та різних служб вишу. Але у навчальному виші пріоритет належить проректору з навчальної роботи. Він відповідає за якість фахівців, що готуються для країни. На цій посаді понад 30 років перебував професор М. В. Захарченко раніше був деканом факультету. Однак із приходом нового ректора розпочалася чехарда зміни проректорів. За 2 роки змінилося 5 проректорів із навчальної роботи. Кафедри штормить, ніхто не знає, що буде завтра. Нові проректори запроваджують свої правила. До того ж у підбір кадрів втрутилися проректор з наукової роботи, головбух та начальник відділу кадрів. Багато професорів з посади пішли самі, а деякі навіть пішли з вузу. За такої байдужості ректора вуз не зможе повернути колишню славу собі та Україні. А Міністерство освіти та науки це не цікавить.

Другий напрямок – психологія, це модно останні роки здобувати спеціальність психолога. Причому у вказаному університеті також підписали в МОНУ прохання вишу відкрити цю спеціальність. Але в Одесі за 100 метрів є університет, де є ця спеціальність, є кафедра, є у вузі академік за спеціальністю, особистість відома в Україні та в Одесі; спеціалістів готує і ОНУ ім. І. І. Мечникова, де завкафедрою закінчила спеціалізований психологічний факультет, є й Медичний університет із кафедрою психології, а ось в університеті інтелектуальних технологій та зв'язку похвалитися не може. Одна людина – завкафедрою Пальчинська – має філософську освіту та психологічні курси, читає психологію та відкрила під себе аспірантуру з психології. У МОНУ не аналізують ні кількість вишів, ні кількість необхідних фахівців, не враховують матеріальних труднощів, з якими зіткнулася країна, а живуть за прислів'ям «після нас хоч потім», тим більше скоро вже вибори Президента. І в цьому плані нам подобається твердження Вакарчука (група «Океан Ельзи»), що «на Україну треба дивитися не як на землю своїх батьків, а дивитися на неї як на землю своїх дітей», у цьому він вважає і є сутність патріотизму, це змушує долати всі перепони, зазначені нами недоліки – і є результати діяльності суб'єктивного чинника.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз екзистенційної долі освіти з 1950-х років XX століття за сучасною епохою дозволяє стверджувати, що негативізм у розвитку його змісту викликаний не лише об'єктивними умовами буття нашого соціуму,

а насамперед діяльністю суб'єктивного чинника. У 1950–1960-ті роки ХХ століття цей фактор проявився в реалізації ідеї різкого підвищення кількості ІТП і було знайдено суб'єктивний спосіб його вирішення. Проте кількісне зростання ІТП не внесло якісних змін у зростанні продуктивності праці та зростання якості продукції. Це був перший у післявоєнний період спад освіти. Наступний етап – постперебудовний, пов'язаний із змінами у соціально-політичній обстановці, що призвело до нав'язування ідей розвитку освіти за методикою Болонської системи та відбилося в освіті як її спаді. Це виявилось у впровадженні рейтингової системи, скорочення годин на гуманітарні науки. У 2019 р. Covid-19, як складова об'єктивних умов, вніс не лише спад і хаос,

а й призвів до утворення кризи. Цьому сприяв і перехід у навчання на дистанційну форму, який висловився: у труднощі формування знань учня; його світогляду; національної самосвідомості; менталітету; проявляється в українській культурі, житті, у національному характері народу і підтверджується негативізмом поведінки особистості в умовах українсько-російської війни. Війна і Covid-19 не лише викликали глибоку кризу в освіті, що й призвело до утворення рецесії та стагфляції. У статті розкрито зміст цих найвищих форм поглиблення негативного розвитку освіти.

Розвиток подальших досліджень заявленої теми включає пошук шляхів подальшого позитивного розвитку освіти.

Список використаних джерел

- Воронкова В. Г., Нікітенко В. О., Олексенко Р. І. Вирішення проблем глобального урбанізму у контексті розвитку культури, технологій і формування креативного класу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. Вип. 2 (88), 2020. С. 80–91.
- Воронкова В. Г., Олексенко Р. І. Філософія державного управління: синергетична методологія дослідження. *Humanities studies: збірник наукових праць*. Запоріжжя: Запорізький національний університет. Вип. 5 (82), 2020. С. 172–184.
- Воронкова В. Г., Соснін О. В. Проблеми становлення та закономірності розвитку інформаційно-комунікативного розвитку соціуму. У *колективній монографії «Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку»*. ЗДІА. С. 179–194.
- Донникова І. А. Досвід впровадження методик “Smart-моделі» «МАПА» у викладанні філософії. У *колективній монографії «Створювальна сила знання»*. Одеса: *Фенікс*. С. 221–238.
- Капто О. М. Освіта протягом життя, освіта і сталий розвиток. Матеріали II всеукраїнської науково-практичної конференції «Неперервна освіта для сталого розвитку: філософсько-теоретичні контексти та педагогічна практика». *Дніпро: СПД «Охотник»*. С. 45–47.
- Морозова Л. Зміна парадигми ціннісного мислення як умова переходу всесвітньої інтеграції людства. Спецвипуск № 1 «Випадковість у сучасному світі». Вінниця: “*Sentential*”. С. 249–268.
- Никифоров Н. Реалізація болонських рішень: порівняльний аналіз досягнень Латвії, Литви, Естонії та інших європейських країн. Міжнародна збірка наукових праць. Т.9. Рига: «*Балтійська міжнародна академія*». С. 178–230.
- Олексенко К. Б. Сучасні тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. *Інформаційні технології в освіті та науці*. 2018. С. 196–201.
- Kryvylova, O., Oleksenko, K., Kotelianets, N., Kotelianets, Y., Kindei, L., & Kushnirova, T. (2022). Influence of the state reform of primary education on the professional training of future teachers. *Cuestiones Políticas*, 40 (75).
- Пунченко О. П., Пунченко Н. О. Археологія ноосферної освіти. Одеса: Друкарський Дім, Друк «Південь», 2017. 452 с.
- Пунченко О. П., Пунченко Н. О. Ноосферно-інформаційна парадигма – імператив ХХІ століття. III Міжнародна науково-практична конференція «Знання. Освіта. Освіченість». Вінниця: *ВНТУ*, 2016. С. 93–97.
- Пунченко О. П., Дицишко Й. Й. «Нова просвіта» в архітектоніці трансформаційних процесів суспільного розвитку. *Інтегративна антрополія*. № 2 (32). Одеса: ОМУ, 2018. С. 60–67.
- Пунченко О. П., Цира О. В. Вплив Covid-19 на формування духовного світу студентів в умовах кризи глобалізації. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Філософські науки. Вип. 2 (88), 2020. Житомир: ЖДУ. С. 123–134.
- Wilsan, E. On human nature. Cambridge. P. 22–23.
- Пунченко О. П. Освіта перед викликом базових трансформацій. V Міжнародна науково-практична конференція «Знання. Освіта. Освіченість». Вінниця: *ВНТУ*, 2020. С. 170–174.

References

- Voronkova V. G., Nikitenko V. O., Oleksenko R. I. (2020). Solving the problems of global urbanism in the context of the development of culture, technologies and the formation of a creative class. *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University. Philosophical sciences*. 2 (88). 80–91.
- Voronkova V. G., Oleksenko R. I. (2020). Philosophy of public administration: synergistic research methodology. *Humanities studies: collection of scientific works*. Zaporizhzhia: Zaporizhzhia National University. 5 (82). 172–184.
- Voronkova V. G., Sosnin O. V. Problems of formation and patterns of development of informational and communicative development of society. In the collective monograph “*Information society in the world and Ukraine: problems of formation and patterns of development*”. ZDIA. 179–194.
- Donnikova I. A. (2020). The experience of implementing the “Smart-model” “MAPA” methods in teaching philosophy. In the collective monograph “*Creative power of knowledge*”. Odesa: *Phoenix*. 221–238.
- Kapto O. M. (2019) Lifelong learning, education and sustainable development. Materials of the 2nd All-Ukrainian Scientific and Practical Conference “*Continuing Education for Sustainable Development: Philosophical and Theoretical Contexts and Pedagogical Practice*”. Dnipro: SPD “*Okhotnyk*”. 45–47.
- Morozova L. (2007) Changing the paradigm of value thinking as a condition for the transition of global integration of mankind. Special Issue No. 1 “*Randomness in the Modern World*”. Vinnytsia: “*Sentential*”. 249–268.
- Nikiforov N. (2009). Implementation of the Bologna decisions: a comparative analysis of the achievements of Latvia, Lithuania, Estonia and other European countries. International collection of scientific works. T.9. Riga: “*Baltic International Academy*”. 178–230.
- Oleksenko K. B. (2018) Modern trends in the development of information and communication technologies in education. Information technologies in education and science. 2018. P. 196–201.
- Kryvylova, O., Oleksenko, K., Kotelianets, N., Kotelianets, Y., Kindei, L., & Kushnirova, T. (2022). Influence of the state reform of primary education on the professional training of future teachers. *Cuestiones Políticas*, 40 (75).
- Punchenko O. P., Punchenko N. O. (2017). Archeology of noosphere education. Odesa: *Drukarskyi Dim, Printing “South”*. 452
- Punchenko O. P., Punchenko N. O. (2016). The noosphere-informational paradigm is an imperative of the XXI century. III International Scientific and Practical Conference “*Knowledge. Education. Education*”. Vinnytsia: VNTU. 93–97.
- Punchenko O. P., Dydysko Y. Y. (2018). “New Enlightenment” in the architecture of transformational processes of social development. *Integrative anthropology*. 2 (32). Odesa: *OMU*, 60–67.
- Punchenko O. P., Tsira O. V. (2020). The impact of Covid-19 on the formation of the spiritual world of students in the context of the globalization crisis. *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University*. Philosophical sciences. 2 (88). Zhytomyr: *ZhDU*. 123–134.
- Wilson, E. On human natype (2978). *Cambridge*. 22–23.
- Punchenko O. P. (2020). Education before the challenge of basic transformations. V International Scientific and Practical Conference “*Knowledge. Education. Education*”. Vinnytsia: VNTU, 170–174.

OLEG, PUNCHENKO – Doctor of Philosophic Sciences,
 Professor, Professor Department of automated systems and information-measuring technology,
 Odessa State Academy of Technical Regulation and Quality (Odesa, Ukraine).
 E-mail: olegpetr02.09@gmail.com.
 ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2694-6841>.

NATALIA, PUNCHENKO – Head of the information technology department,
 Assos Professor PhD Odessa State Agrarian University (Odesa, Ukraine).
 E-mail: iioonn24.01@gmail.com.
 ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-1382-4490>.

THE EXISTENTIAL FATE OF HIGHER EDUCATION (1950S. XX CENTURY – 2020S. XXI CENTURY)

Abstract

Modern higher education in Ukraine is, as many researchers of this social phenomenon note, in a legal state that was brought about not only by objective conditions (Covid-19, Russian military aggression), but also by the negative activity of the subjective factor. There are many positive theoretical developments for overcoming the crisis, but they are practically not taken into account. In order to give an objective assessment of the current state of education, it is not

enough to evaluate it momentarily and build a positive picture of its future, but it is necessary to move forward, constantly looking back. From this point of view, for the comparative analysis proposed by E. Toffler, it is necessary to measure social phenomena over a relatively long period of time. We applied a period of 70 years of development to education and discovered a nonlinear, even spasmodic, nature of its development. Recessions, stagnation, crises, and today both recession and stagflation (these are economic categories) find their explanation in the characteristics of the modern stage of education. Their historical analysis shows that in the dialectic of objective conditions and subjective factors in the structure of education, the subjective factor turned out to be dominant. This manifested itself in the idea of dramatically increasing the number of engineers in production in 1956–1958., when universities were filled with students who had served in the army, but did not have a good education in school programs; which led to a decline in material and spiritual production; further, the rating system led to stagnation in the mass acquisition of knowledge; The decline of creative social knowledge was facilitated by a long dispute between the Ministry of Education and Science and universities, but the universities won and the hours for social sciences, which formed in a person all the components of his humanity, were sharply reduced; the negative of this was reflected in the Russian-Ukrainian war, in the refusal to defend the Fatherland, and in the mass exodus abroad. The objective conditions that have sharply reduced the quality of education include Covid-19.

Key words: education, objective conditions, subjective factor, recession, stagnation, crisis, recession, stagflation.

© The Author(s) 2023

This is an open access article under
the Creative Commons CC BY license

Received date 17.07.2023

Accepted date 01.08. 2023

Published date 17.08.2023

How to cite: Пунченко, Олег, & Пунченко, Наталя. Екзистенційна доля вищої освіти (1950 рр. XX століття – 2020 рр. XXI століття). Humanities studies : Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house “Helvetica”. 2023. 16 (93). P. 135–143.
doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-16-93-14>